

Górska, Halina

"Policing prostitution in nineteenth-century Paris", Jill Harsin, Princeton 1985 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 78/2, 345-346

1987

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Adama. Tom zawiera ich 149 z lat 1842-1870. Są one dokumentacją narodzin, szczęścia i kłęski tego niezwykłego romansu. Są one, jak można sądzić, idealnym wyrazem romantycznej miłości. Klimat epoki: moda na dewiacje, melancholie, egzaltacje, metafizyczne tęsknoty i omdlenia co prawda pozostała obok przeżywania Marii. Dzięki sile i autentyzmowi miłości nie uległa ona konwencji. Romantyzm jednak pozwolił na otwarte mówienie o swych przeżyciach. Romantyczne także były losy kochanków, rozdzielonych wolą apodyktycznej matki. Nie znamy niestety listów Adama, ale z reakcji nań zachowanej w korespondencji Marii wynika, iż on nie był w tym związku tak silnie jak ona zaangażowany. Wydaje się, iż Maria potrafiła porwać go siłą swej miłości, może imponowało mu zadurzenie pięknej i interesującej kobiety. Był naturą chwiejną, świadczyłby o tym jego stosunek do matki i w sumie przecież łatwa zgoda na rozstanie z Marią. Wydaje się, iż ona zdawała sobie sprawę z tego wszystkiego. Wszak gdy mieli się rozłączyć na zawsze prosiła „odzwyczaj się ode mnie” (s. 189), a nie przestań kochać. W tym miejscu istotna wydaje się refleksja o charakterze romantycznej miłości. Czy o jej dramatyzmie decydowały jedynie niesprzyjające warunki zewnętrzne prowadzące najczęściej do rozdzielenia kochanków? Być może ważniejsza była świadomość chłodu uczuć ze strony ukochanej lub ukochanego, którego efektem było rozstanie.

Korespondencja pozwala definitywnie rozwikłać pisownię nazwiska Marii Kalergi, służy uzupełnieniu niektórych faktów z jej życiorysu, także dla mało znanych lat 1840—1841, jest istotna dla norwidologów. Każda roczna partia listów została poprzedzona krótkimi notatkami o losach adresata w tym czasie.

Wydanie uzupełniają listy Marii Kalergi do księdza Piotra Semeneki, C. K. Norwida, Stanisława Egberta Koźmiana i Konstantego Lubomirskiego oraz list Marii Trębackiej do A. Potockiego.

Tom poprzedza wstęp H. Kenerowej. Autorka, nieco może zbyt optymistycznie zakładając, iż czytelnicy znają biografię Marii Kalergi pióra St. Szenica, przedstawiła jej życiorys jedynie skrótowo. Wiele miejsca poświęciła bardzo interesującemu i godnemu oddzielnego opracowania problemowi neurastenii i mody na „spleen” w romantycznej Europie. W szkicu tym osobowość Marii zyskała pełniejsze i bardziej wszechstronne oświetlenie.

M.K.

Jill Harsin, *Policing Prostitution in Nineteenth-Century Paris*, Princeton University Press, Princeton 1985, s. XXV, 417.

Autorka należy do młodego pokolenia historyków amerykańskich, jest pracownikiem wydziału historycznego Colgate University w Hamilton. Omawiana praca jest zmienioną wersją rozprawy doktorskiej. Pierwszym impulsem, który ukierunkował jej zainteresowania historią prostytucji w Paryżu, było słynne dzieło lekarza paryskiego Parent-Duchâteleta „De la prostitution dans la ville de Paris”, ukończone i wydane w roku 1836. Tę propozycję, oraz inne, równie znane opracowanie tego autora, pt. „Hygiène publique, ou mémoires sur les questions les plus importantes de l'hygiène” traktuje autorka jako podstawowe źródło informacji o wielu problemach, poruszanych w swej książce. Jeden z rozdziałów został poświęcony osobie samego Parent-Duchâteleta i jego poglądom.

Ingerencję państwa w sferę życia prywatnego jednostki wielu autorów uważa za powszechne zjawisko w tym okresie. Szczególnie silnie ingerencja ta zaznaczała się w przypadku prostytutek. Duże znaczenie miał tu lęk przed chorobami wenerycznymi i powiązaniem kobiet trudniących się nierządem z marginesem społecznym i światem przestępczym. W celu obrony społeczeństwa przed prostytutkami próbowano otoczyć prostytucję systemem nakazów i zakazów, dostosować ją do obowiązującego porządku prawnego, bądź całkowicie izolować od społeczeństwa. Nigdzie próby te nie przyniosły pozytywnych i trwałych rozwiązań. We Francji w XIX wieku

nie wydano żadnych przepisów prawnych dotyczących prostytucji; współcześni tłumaczyli, że prostytutki stoją poza prawem. Nie przeszkadzało to administracji w stałym podejmowaniu prób kierowania i kontrolowania tego zjawiska. Paryż w tym zakresie stanowił wzór dla innych miast francuskich, a nawet niektórych europejskich. Prawną relację między administracją a prostytutkami autorka określa jednym słowem — tolerancja.

Ramy chronologiczne pracy obejmują cały wiek XIX, autorka jednak szuka odniesień i analogii w okresach wcześniejszym i późniejszym. Książka stawia przed sobą dwa cele. Pierwszym jest zbadanie możliwie szerokiego zakresu konsekwencji prawnej nierówności kobiet. Jill Harsin jest zdania, że to właśnie brak prawnej ochrony kobiet doprowadził do niezwyklego wzrostu znaczenia *police des moeurs*. Drugim celem, w pewnym sensie przeciwnym do pierwszego, jest próba obrony *police des moeurs*.

Praca została podzielona na trzy części. Część pierwsza ukazuje administracyjną strukturę i prawne podstawy *régime des moeurs*. System reglamentacyjny zaczął kształtować się w pierwszej dekadzie XIX wieku, począwszy od wprowadzenia regularnych badań lekarskich. Najbardziej kłopotliwą kwestią dla prefektury była lokalizacja prostytucji. Wydano wiele przepisów administracyjnych, regulujących to zagadnienie. Wyraźnie widać dążenie do skupienia tego zjawiska w wydzielonych dzielnicach. Część druga pracy przedstawia funkcjonowanie systemu *régime des moeurs* i jego wpływ na kobiety nim objęte. Autorka prezentuje ciekawe wnioski, uzyskane w czasie badania raportów żandarmerii królewskiej z lat 1819—1820, 1822—1829, np. informacja, że ojcowie większości prostytutek to rzemieślnicy. Nader interesujące są rozważania o powiązaniu prostytutek z marginesem społecznym i udziale tych kobiet w różnego rodzaju aktach agresji. Przemoc była rutynowo związana z profesją prostytutki, choć nie zawsze była ona ofiarą, a przeciwnie, w wielu wypadkach bywała stroną atakującą. Autorka podkreśla, że najbardziej wszechmocną osobą w życiu prostytutki był policjant. Trzecia część pracy ukazuje problemy związane z systemem reglamentacyjnym. Groźnym zjawiskiem było powstanie nieujawnionej prostytucji. W końcu XIX wieku przewyższyła ona rejestrowaną, zarówno w liczbach, jak i w stopniu zagrożenia społeczeństwa (wzrost zachorowań na choroby weneryczne). Nastąpił też spadek liczby wszelkiego rodzaju zarejestrowanych domów schadzek, stanowiących najważniejszą część w systemie reglamentacyjnym. Nastąpił upadek *régime des moeurs* i do głosu doszli zwolennicy abolicjonizmu i neoreglamentaryzmu.

Autorka wykorzystała bardzo szeroki zestaw źródeł, wśród archiwaliów głównie raporty policyjne. Praca została wzbogacona o szereg tablic, zamieszczone zostały także listy prostytutek, pisane z więzień w okresie Rewolucji. Podkreślić należy, że autorka postarała się ukazać całe bogactwo słownictwa używanego we Francji na określenie zarówno kobiet trudniących się nierządem, jak i domów schadzek. Pracę uzupełnia zestaw wybranych pozycji bibliograficznych oraz indeks.

H. G.

G. A. Tiszkin, *Żenskiy wopros w Rossii 50-60-je gody XIX w.*, Izdatielstwo Leningradskogo Uniwersiteta, Leningrad 1984, s. 238.

Na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza szeroko rozpowszechniło się badanie historii ruchu kobiecego w Rosji. Dotyczy to zarówno historiografii radzieckiej, jak i zagranicznej, głównie amerykańskiej. Jednym z autoritetów w tej dziedzinie jest Richard Stites, autor klasycznej już pozycji "The women's liberation movement in Russia: Feminism, nihilism and bolshevism 1860—1930".

Praca Tiszkina po raz pierwszy ukazuje kwestię kobiecą jako nieodłączną część historii myśli społecznej lat 50—60-tych XIX wieku, rozpatrując poglądy licznych autorów, należących praktycznie do wszystkich kierunków i odłamów rosyjskiej myśli społecznej. W rosyjskiej